عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده آموزش به بیمار از نظر پرستاران رابط آموزش بیمار در بیمارستان شهید محمدی بندرعباس

سمیره عابدینی[1]، رفعت جوادی[2]

۱. گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان، بندرعباس، ایران.

۲. گروه پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان، بندرعباس، ایران.

چکیده

مقدمه: از آنجایی که آموزش به بیمار، یک استراتژی پایدار در جهت کاهش خطرات بهداشتی درمانی و افزایش کیفیت زندگی بیماران است، شناسایی عوامل تأثیرگذار در این فرآیند، کمک‌کننده خواهد بود. این مطالعه با هدف تعیین عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده آموزش به بیمار از دیدگاه پرستاران مسئول آموزش انجام شد.

روش‌ها: در این پژوهش توصیفی مقطعی بر روی کلیه پرستاران شاغل مسئول آموزش به بیمار در بیمارستان شهید محمدی بندرعباس در سال ۱۳۹۹ انجام شد. پرسشنامه محقق‌ساخته شامل مشخصات فردی، عوامل تسهیل‌کننده و عوامل بازدارنده بود. اعتبار علمی از روش اعتبار محتوا تعیین شد. برای تعیین اعتماد علمی ابزار، از آزمون مجدد استفاده که ضریب همبستگی آن ۹۳ درصد بود. سوالات با مقیاس لیکرت، تنظیم و داده‌ها با نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری توصیفی، تحلیل شدند.

یافته‌ها: مهم‌ترین عوامل تسهیل‌کننده، به ترتیب تخصیص امتیاز ویژه برای انجام آموزش به بیمار برای پرستاران (۷۵ درصد)، اختصاص زمانی خاص برای آموزش به بیمار (٦٦/٧ درصد)، مشارکت بیمار در برنامه‌ریزی و اجرای آموزش (٦٣/٩ درصد) بود. مهم‌ترین عوامل بازدارنده شامل، نداشتن دانش و مهارت برای شناخت نیازهای یادگیری بیمار (۷۵ درصد)، کمبود وقت آموزش‌دهنده (۷۵ درصد)، عدم آمادگی جسمی و روحی بیمار (۵۸/۳ درصد) ناتوانی در برقراری ارتباط مناسب با بیمار و خانواده وی (٥٦/٣ درصد). کم اهمیت‌ترین تسهیل‌کننده، ارائه سمینار در مورد استراتژی‌های آموزش و کم اهمیت‌ترین بازدارنده نیز " تفاوت جنسیت آموزش‌دهنده با بیمار" بود.

نتیجه‌گیری: با توجه به تعدد عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده آموزش بیمار، در نظرگرفتن نظرات مجریان و ذی‌نفعان در طراحی فرآیند آموزش می‌تواند راه‌گشا باشد.

کلیدواژه‌ها: آموزش بیمار، پرستار، بازدارنده، تسهیل‌کننده.

نویسنده مسئول: رفعت جوادی، گروه پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان، بندرعباس، ایران.

ORCID:
0000-0001-7786-8949

Email:
rafa_1317@yahoo.com

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت مقاله: ١٤٠١/٢/٢٤ پذیرش مقاله: ١٤٠١/٦/١

ارجاع: عابدینی سمیره، جوادی رفعت. عوامل بازدارنده و تسهیل کننده آموزش به بیمار از نظر پرستاران رابط آموزش بیمار در بیمارستان شهیدمحمدی بندرعباس. راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی. ۱۴۰۱؛ ۹(۱):.۹-۱۷.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

مقدمه

آموزش به بیمار، یکی از اقدامات مهم پرستاری است که از لحظه ورود پرستار به اتاق بیمار شروع می‌شود (۱). یکی از مهم‌ترین نیازهای بیماران، کسب مهارت کافی و مناسب در خصوص بیماری خود است که دانش در این رابطه سبب کاهش ترس و اضطراب در بیماران و بهبودی هر چه زودتر آن‌ها می‌گردد و این کسب دانش و مهارت از طریق آموزش به بیمار انجام می‌شود (۲). آموزش به بیمار جزو نیازهای اساسی بیماران و داشتن اطلاعات کامل از سیر بیماری و درمان، جزو مهم‌ترین حقوق آن‌ها می‌باشد (۳). افزایش آگاهی بیماران در مورد داروهای تجویز شده، تداخلات دارو و غذا، رژیم غذایی، علائم و نشانه‌هایی که باید بیماران آن‌ها را به مراقبین خود ارائه دهند، نوع فعالیت‌ها و بسیاری از موارد دیگر از اقدامات پرستاری بوده که باید با هدف اصلی یاری رساندن به مددجویان و به منظور حفظ استقلال هرچه بیشتر آنان در انجام مراقبت از خود صورت گیرد (٤). آموزش به بیمار در بیمارستان کار مشکلی است و موانع زیادی در مسیر آموزش به بیمار وجود دارد (٥).

براساس نتایج تحقیقی که توسط الحانی و همکاران انجام شده است، مهم‌ترین موانع آموزش بیمار، شامل کم بودن دانش و اطلاعات علمی پرستار، کمبود نیروی پرسنلی پرستاری، مشغله زیاد کاری پرستار، عدم وجود سیستم نظارت و بازخورد، آموزشی بودن بیمارستان و تحمیل کارهای اضافی به پرستاران بود. مهم‌ترین تسهیل‌کننده‌ها نیازسنجی از بیمار در هر بخش و ایجاد پروتکل براساس آن، ایجاد سیستم نظارت و بازخورد، ارتباط خوب بین پرستار، بیمار و پزشک، گذاشتن یک پرستار مخصوص آموزش به بیمار به صورت در گردش، برگزاری کلاس‌های آموزشی به عنوان جزئی از ساعت کاری ذکر شده است (۳).

از جمله موانعی که بنی‌یعقوبی و همکاران در مطالعه مروری خود به آن دست یافته‌اند، اضطراب و درد بیمار، بی‌اطلاعی از فواید آموزش، عدم همکاری بیمار، کمبود آگاهی و مهارت پرستاران معرفی شده است (٦). در این مسیر، شناخت کافی پرستار آموزش‌دهنده از وضعیت موجود، شناسایی نیازها و انگیزه‌های وی، میزان تحصیلات، زمینه‌های قومی، سطح فرهنگی و اقتصادی، امکانات موجود آموزشی نقش مهمی در تسهیل تغییر رفتار بیمار به دنبال آموزش دارد (۷). نقش پرستاران به عنوان محوری‌ترین عضو تیم بهداشت و درمان دست‌خوش تغییر و تحول تاریخی شده و این تغییر از ترویج آموزش بهداشت بیماری محور به سمت توانمندسازی بیماران جهت خودمراقبتی و رسیدن به سلامت است (۸). به همین دلیل برای تحقق مؤثر ارائه اطلاعات و آموزش‌های سلامتی، پرستار و سایر کارکنان سلامت باید از عواملی که می‌تواند مانع توانایی و آمادگی بیمار برای یادگیری و یا تسهیل‌گر یادگیری باشد، آگاه گردند. عوامل متعدد سازمانی، محیطی، فرهنگی، اقتصادی ، فردی و اجتماعی آموزش را تحت تأثیر قرار می‌دهند (۹).

از جمله موانع مربوط به بیمار در مطالعه Nimtiz و همکارانش، مشکلات جسمی روانی، ظرفیت و انرژی، انگیزه وی جهت یادگیری و همچنین عدم اعتقاد بیمار به آموزش‌ها می‌باشد (۱۰). ممکن است بیماران به دلیل اضطراب زیادی که دارند و یا به علت وضع نامناسب‌شان آمادگی یادگیری را نداشته باشند و یا این که به اهمیت و نقش آموزش در بیماری خود پی نبرده باشند، عوامل محیطی مانند مشکلات مربوط به تیم درمانی از جمله کمبود وقت، عدم برنامه‌ریزی صحیح جهت این امر، مشکلات هماهنگی و ارتباط ناکافی بین تیم درمانی می‌تواند به عنوان موانع آموزش به بیمار تلقی گردند (۱۱).

آموزش بیمار، امر مهمی است که اثرات ارزنده و مفید آن بارها در تحقیقات مختلف ثابت شده است. علی‌رغم فواید زیاد آموزش بیمار در قبال هزینه ناچیزش، این امر مهم در مراکز بهداشتی درمانی مورد بی‌توجهی قرار می‌گیرد (۱۲). و از آنجایی که آموزش به بیمار، یک استراتژی پایدار در جهت کاهش خطرات بهداشتی درمانی و افزایش کیفیت زندگی بیماران است، شناسایی عوامل تأثیرگذار در این فرآیند بسیار کمک‌کننده خواهد بود. در پژوهشی که به بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد آموزش پرستاران واحد همودیالیز به بیماران پرداخته، عملکرد پرستاران در آموزش بیماران را به طور قابل توجهی تحت تأثیر تسهیل‌کنندگان و موانع این فرآیند دانسته و تجربه کاری را یکی از عوامل مهم تسهیل‌کننده، توصیف نموده است (۱۳). عواملی که به عنوان تسهیل‌کننده آموزش به بیمار در تحقیق منصور قناعی و همکاران مطرح گردیده است، اعتقاد و علاقه آموزش‌دهنده به شناخت نیازهای یادگیری بیمار، در نظر گرفتن امتیاز ویژه برای انجام آموزش به بیمار در زمان ارزشیابی عملکرد پرستاران، در نظر

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

گرفتن زمان و مکان خاص برای آموزش، استفاده از روش‌های مختلف آموزش دیداری و شنیداری که علاقه بیمار را افزایش می‌دهد، تخصیص پاداش‌های مادی به پرستاران و در نظر گرفتن موضوع آموزش به بیمار در ارزشیابی عملکرد پرسنل می‌باشد (۱٤).

در مطالعه روحانی و همکاران در خصوص تأثیر آموزش بر دفعات بستری مجدد بیماران با نارسایی قلبی بیان نمودند اگر این آموزش با توجه به نیاز یادگیری در بیماران انجام شود، می‌تواند در اتلاف وقت، هزینه، نیروی انسانی و ارتقاء خودمراقبتی در بیماران نارسایی قلبی مؤثر باشد (۱۵).

با توجه به اهمیت موضوع و این که عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده آموزش بیمار ممکن است با توجه به شرایط هر مرکز آموزشی درمانی و هر منطقه، با مرکز یا منطقه دیگر متفاوت باشد. شناسایی این عوامل در بزرگترین مرکز آموزشی درمانی استان هرمزگان ضروری به نظر می‌رسد. به همین دلیل، در این طرح تحقیقاتی به بررسی عوامل بازدارنده و عوامل تسهیل‌کننده آموزش به بیمار از دیدگاه پرستاران رابط آموزش، پرداختیم.

مواد و روش‌ها

این پژوهش توصیفی مقطعی، به صورت سرشماری بر روی تمامی پرستاران (۳٦ نفر) که مسئول آموزش به بیمار در بیمارستان شهید محمدی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان در سال ۱۳۹۹ بوده‌اند، انجام شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته بود که در سه بخش طراحی شده بود. بخش اول مشخصات فردی (سن، وضعیت اشتغال، سابقه کار و تحصیلات)، بخش دوم عوامل تسهیل‌کننده آموزش به بیمار (۹ سؤال) و بخش سوم عوامل بازدارنده آموزش به بیمار (۹ سؤال) مورد سنجش قرار گرفت. پرسش‌های مربوط به تسهیل‌کننده‌ها و بازدارنده‌ها در سه حیطه عاطفی، مهارتی و سازمانی بوده است. جهت تعیین اعتبار علمی از روش اعتبار محتوا استفاده شد. ابتدا براساس مطالعه سایر مقالات سؤالات تنظیم و سپس از نظرات ۱۰ نفر از اعضای هیأت علمی و همچنین پیشنهادات اعضای شورای پژوهشی دانشگاه استفاده گردید و اصلاحات لازم انجام شد. برای تعیین اعتماد علمی ابزار از آزمون مجدد به فاصله دو هفته استفاده گردید که ضریب همبستگی آن ۹۳ درصد بود. سؤالات براساس مقیاس سه درجه‌ای لیکرت از خیلی با اهمیت، با اهمیت و کم اهمیت که به ترتیب نمره ۳ تا ۱ را به خود اختصاص می‌داد، تنظیم گردید.

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۱ و با استفاده از آزمون آماری توصیفی (فراوانی) تجزیه و تحلیل شدند. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی، محقق هدف از انجام مطالعه را به پرستاران توضیح داده و شرکت در مطالعه آزاد بود و رضایت آن‌ها جهت انجام تحقیق اخذ گردید. پرسشنامه‌ها بدون نام تکمیل گردید و به آن‌ها اطمینان داده شد که اطلاعات به صورت محرمانه خواهد ماند.

یافته‌ها

در این مطالعه از ۳٦ نفر پرستاری که مسئول آموزش به بیمار بودند همگی زن و تحصیلات کارشناسی پرستاری داشتند. اکثریت پرستاران از نظر استخدامی پیمانی- رسمی و بالای ۵ سال سابقه داشتند. مهم‌ترین عوامل تسهیل‌کننده آموزش به بیمار از دیدگاه پرستاران به ترتیب، در نظر گرفتن امتیاز ویژه برای انجام آموزش به بیمار برای پرستاران (۷۵ درصد)، در نظر گرفتن زمانی خاص برای آموزش به بیمار جهت جلوگیری از تداخل با اقدامات درمانی (٦٦/۷ درصد)، علاقه و مشارکت بیمار در برنامه‌ریزی و اجرای آموزش (٦۳/۹ درصد) بود (جدول ۱).

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد نظرات پرستاران در خصوص عوامل تسهیل‌کننده آموزش به بیمار

ردیف	حیطه	عوامل	خیلی با اهمیت	با اهمیت	کم اهمیت
۱	عاطفی	علاقه و مشارکت بیمار در برنامه‌ریزی و اجرای آموزش	۲۳ (٦۳/۹)	۱۲(۳۳/۳)	۱(۲/۸)
۲	عاطفی	اعتماد و علاقه آموزش‌دهنده به شناخت نیازهای یادگیری بیمار	۱۵(٤۱/۷)	۲۰(۵۵/٦)	۱(۲/۸)
۳	سازمانی	در نظر گرفتن زمان خاص برای آموزش به بیمار جهت جلوگیری از تداخل با اقدامات درمانی	۲٤(٦٦/۷)	۱۲(۳۳/۳)	۰
٤	مهارتی	به کارگیری بازخورد آموزش از سوی آموزش‌دهنده برای انجام اصلاحات بعدی	۱۸(۵۰)	۱۷(٤۷/۲)	۱(۲/۸)
۵	سازمانی	ثبت روند آموزش به بیمار در پرونده پزشکی جهت ارتباط و هماهنگی آموزش‌دهندگان در شیفت‌های مختلف	۱۱(۳۰/٦)	۲۱(۵۸/۳)	٤(۱۱/۱)
٦	مهارتی	وجود وسایل کمک آموزشی جهت استفاده در امر آموزش	۱۲(۳۳/۳)	۲۳(٦۳/۹)	۱(۲/۸)

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

۷	سازمانی	انتخاب و آموزش پرستاران ویژه برای انجام آموزش به بیمار	(۳۸/۹)۱٤	(۵۸/۳)۲۱	(۲/۸)۱
۸	سازمانی	ارائه سمینار جمعی در مورد استراتژی‌های آموزش و یادگیری	(۲۲/۲)۸	(۵۸/۳)۲۱	(۱۹/٤)۷
۹	سازمانی	در نظر گرفتن امتیاز ویژه برای انجام آموزش به بیمار برای پرستاران	(۷۵)۲۷	(۲۵)۹	۰

مهم‌ترین عوامل بازدارنده نیز از دیدگاه پرستاران عبارت بود از نداشتن دانش و مهارت از سوی آموزش‌دهنده برای شناخت نیازهای یادگیری بیمار (۷۵ درصد)، کمبود وقت آموزش‌دهنده به دلیل انجام وظایف سنگین مراقبت از بیمار (۷۵ درصد)، عدم آمادگی جسمی و روحی بیمار در زمان اجرای آموزش (۵۸/۳ درصد) و ناتوانی آموزش‌دهنده در برقراری ارتباط مناسب با بیمار و خانواده وی (۵٦/۳ درصد).

کم اهمیت‌ترین متغیر تسهیل‌کننده از نظر پرسش‌شوندگان، ارائه سمینار جمعی در مورد استراتژی‌های آموزش و یادگیری بوده و کم اهمیت‌ترین از میان عوامل بازدارنده نیز گویه "تفاوت جنسیت آموزش‌دهنده با بیمار" بوده است (جدول ۲).

جدول ۲- توزیع فراوانی و درصد نظرات پرستاران در خصوص عوامل بازدارنده آموزش به بیمار

ردیف	حیطه	عوامل	خیلی با اهمیت	با اهمیت	کم اهمیت
۱	مهارتی	نداشتن دانش و مهارت از سوی آموزش‌دهنده برای شناخت نیازهای یادگیری بیمار	(۷۵) ۲۷	(۲۵) ۹	۰
۲	عاطفی	عدم آمادگی جسمی و روحی بیمار در زمان اجرای آموزش	(۵۸/۳)۲۱	(۳۸/۹)۱٤	(۲/۸)۱
۳	عاطفی	ناتوانی آموزش‌دهنده در برقراری ارتباط مناسب با بیمار و خانواده وی	(۵٦/۳)۲۱	(٤۱/۷)۱۵	۰
٤	مهارتی	ناتوانی آموزش‌دهنده در طراحی و اجرای برنامه آموزش متناسب با سطح تحصیلات و زمینه فرهنگی بیمار	(۵۰)۱۸	(٤۷/۲)۱۷	(۲/۸)۱
۵	مهارتی	ناتوانی آموزش‌دهنده در طراحی و اجرای برنامه آموزشی متناسب با سن بیمار	(٤٤/٤)۱٦	(۵۰)۱۸	(۵/٦)۲
٦	سازمانی	عدم ارتباط و هماهنگی آموزش‌دهندگان در شیفت‌های مختلف و در نتیجه تداوم نداشتن امر آموزش	(۲۵)۹	(۷۵)۲۷	۰
۷	سازمانی	کمبود وقت آموزش‌دهنده به دلیل انجام وظایف سنگین مراقبت از بیمار	(۷۵)۲۷	(۲۵)۹	۰
۸	سازمانی	همکاری نکردن اعضای دیگر تیم درمانی با آموزش‌دهنده در اجرای آموزش به بیمار	(۳۸/۹)۱٤	(٦۱/۱)۳۲	۰
۹	عاطفی	مخالفت جنسیت آموزش‌دهنده با بیمار	(۱۳/۹)۵	(۱۹/٤)۷	(٦٦/۷)۲٤

به این ترتیب، بالاترین امتیاز در میان عوامل تسهیل‌کننده در حیطه سازمانی و از میان عوامل بازدارنده در حیطه مهارتی قرار دارد. کم اهمیت‌ترین متغیر از متغیرهای تسهیل‌کننده نیز به حیطه سازمانی تعلق دارد و کم اهمیت‌ترین عامل بازدارنده نیز از نظر پرستاران از متغیرهای حیطه عاطفی بوده است. جداول ۳ و ٤ به مقایسه میانگین دسته‌بندی حیطه‌ها پرداخته است.

جدول ۳- مقایسه میانگین حیطه‌های تسهیل‌کننده

حیطه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
عاطفی تسهیل‌کننده	۳٦	۵/۰۰۰۰	۰/۹۵٦۱۸
سازمانی تسهیل‌کننده	۳٦	۱۱/۸۰۵٦	۱/۸۷۹۵۱
مهارتی تسهیل‌کننده	۳٦	٤/۷۷۷۸	۰/۷٦۰۱۲

جدول ۴- مقایسه میانگین حیطه‌های بازدارنده

حیطه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
عاطفی بازدارنده	۳٦	٦٦۱۱۱	۱/۰٤۹۵۷
سازمانی بازدارنده	۳٦	۷/۳۸۸۹	۰/۸۰۲۷۷
مهارتی بازدارنده	۳٦	۷/٦۱۱۱	۱/۱۷۷۸٤

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده آموزش به بیمار از نظر پرستاران بیمارستان شهید محمدی بندرعباس که در آموزش بیماران، مشارکت داشته‌اند، انجام شده است. یافته‌ها بیان‌گر آن بود که از نظر این گروه، در نظر گرفتن امتیاز ویژه برای پرستاران در قبال آموزش به بیمار، از مهم‌ترین عوامل تسهیل‌کننده آموزش به بیمار می‌باشد. پرستار در هنگام آموزش به بیمار، نقش آموزگار را ایفا می‌نماید و انگیزه، یکی از مهم‌ترین عوامل در پیشبرد این فرآیند می‌باشد. نتایج تحقیق علی دهقانی و همکاران نیز، عدم کسب امتیاز برای پرستار به خاطر آموزش دادن به بیمار را به عنوان یکی از مهم‌ترین موانع آموزش به بیمار، تأیید نموده است (۱٦). از آنجا که پرستار به عنوان فردی اثرگذار در تغییر رفتار و عملکرد بیمار در نظر گرفته می‌شود، پس شناسایی نیازها و انگیزه‌های وی برای ادامه مطلوب فرآیند، بسیار مهم است. در مطالعه‌ای که شکری نقرلو و همکاران انجام دادند، بیان داشتند که انگیزه درونی بالا در رابطه با

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

شغل، کیفیت بسیار بالای عملکرد را به دنبال خواهد داشت (۱۷). همچنین در پژوهش دیگری که مردانی و همکاران به مقایسه دیدگاه پرستاران و بیماران در اجرای خدمات آموزش به بیمار پرداخته‌اند از دیدگاه پرستاران، گویه " حمایت و تشویق آموزش‌دهندگان به بیمار" از اهمیت بالایی برخوردار بود در حالی که بیماران، گویه "آموزش به بیمار توسط پرستاران با اطلاعات علمی بالا" را با اهمیت توصیف کردند (۱۸).

گزینه دیگری که در پژوهش حاضر به عنوان تسهیل‌گر از سوی پرستاران عنوان شد، در نظر گرفتن زمانی خاص برای آموزش به بیمار جهت جلوگیری از تداخل با اقدامات درمانی می‌باشد. پرواضح است که وظایف درمانی و مراقبتی پرستاران بسیار سنگین و زمان‌بر بوده به همین دلیل اختصاص زمان مشخص به منظور آموزش به بیمار موجب می‌شود پرستار با فراغ بال و تمرکز بیشتری به این مهم بپردازد. حداد نیز در مطالعه خود به این یافته دست می‌یابد که فقدان وقت کافی برای آموزش، کوتاه بودن زمان اقامت در بیمارستان، ترخیص زودهنگام و وظایف متعدد موجب گشته تا پرستار وقت کافی برای آموزش در اختیار نداشته باشد (۱۹).

یکی دیگر از عواملی که در مطالعه حاضر به عنوان تسهیل‌کننده، مورد توافق پرستاران بود، علاقه و مشارکت بیمار در برنامه‌ریزی و اجرای آموزش می‌باشد. علاقه بیمار به یادگیری، ناشی از میزان انگیزه او برای یادگیری است و انگیزه برای یادگیری، زمانی ایجاد می‌شود که بیمار اطمینان حاصل کند مواردی که به او آموزش داده می‌شود، در بهبودی او مؤثر است. در همین راستا، نتیجه مطالعه آرین و همکاران، یکی از اصلی‌ترین موانع را (عدم همکاری بیمار) عنوان نموده است (۲۰). همچنین در تحقیقی که Boyde و همکارانش در یک واحد بیماری‌های قلب و عروق بالینی انجام دادند، میزان پاسخ بیمار به آموزش و ویژگی‌های فردی او یکی از عوامل تأثیرگذار، ذکر گردیده است (۹).

بعد دیگری که در این تحقیق به آن پرداخته شد، عوامل بازدارنده آموزش به بیمار بودند. مهم‌ترین عامل بازدارنده از دیدگاه پرستاران عبارت بود از، نداشتن دانش و مهارت از سوی آموزش‌دهنده برای شناخت نیازهای یادگیری بیمار. شاید آموزش‌های ناکافی در زمان تحصیل دانشجویان پرستاری موجب می‌شود تا پرستاران، شایستگی کمتری در زمینه مهارت‌های آموزش به بیمار داشته باشند. در همین راستا، آرین و همکاران در تحقیقی که به مقایسه عوامل انگیزشی و موانع آموزش به بیمار از دیدگاه مدیران و پرسنل پرستاری پرداخته است، به این نتیجه رسیده‌اند که کمبود آگاهی پرستاران در زمینه اصول آموزش به بیمار از موانع عمده آموزش می‌باشد (۲۰).

یکی دیگر از عواملی که به عنوان بازدارنده در فرآیند آموزش بیمار مطرح شده است، کمبود وقت آموزش‌دهنده به دلیل انجام وظایف سنگین مراقبت از بیمار می‌باشد. در مطالعه دهقانی و همکاران، تحت عنوان "موانع آموزش به بیمار در مراقبت‌های بالینی"، پرستاران معتقد بودند کمبود وقت و عدم تناسب تعداد بیماران با تعداد پرستاران یکی از مهم‌ترین موانع آموزش به بیمار است (۱۶). همچنین در مطالعه عزت‌آبادی و همکاران که به بررسی موانع آموزش به بیمار از دیدگاه پرستاران پرداخته‌اند به ترتیب، حجم زیاد وظایف، کمبود پرستار شاغل در بخش و نوبت‌های کاری پشت سرهم را به عنوان موانع آموزش به بیمار عنوان نمودند که با نتایج پژوهش حاضر، مشابهت دارد (۲۱). به نظر می‌رسد با توجه به بالا بودن حجم کاری پرستاران، در صورتی که در مراکز درمانی، پرسنل مخصوص جهت آموزش به بیمار داشته باشیم بتواند کمک‌کننده باشد.

متغیر دیگری که در این تحقیق به عنوان عامل بازدارنده آموزش بیمار، مورد پرسش قرار گرفت، عدم آمادگی جسمی و روحی بیمار در زمان اجرای آموزش بوده است که از نظر پرستاران در رده "خیلی با اهمیت" قرار گرفته است. در مطالعه‌ای که به تبیین تجارب پرستاران در زمینه موانع و تسهیل‌کننده‌های آموزش به بیمار پرداخته است، وضعیت اجتماعی و روانی بیمار و خانواده وی و پرستار به عنوان عامل دوسویه بیان شده است. به این معنی که آمادگی جسمی و روانی هم برای بیمار و هم برای پرستار بسیار با اهمیت است (۳). همچنین در مطالعه‌ای که به روش مرور سیستماتیک به بررسی موانع آموزش بیمار از دیدگاه پرستاران پرداخته است، یکی از حیطه‌های اصلی شناسایی شده در طیف گسترده‌ای از موانع آموزش به بیمار، وضعیت نامساعد جسمی و روحی بیمار بوده است (۲۲).

در حیطه بازدارنده‌ها، مورد دیگری که در این مطالعه از نظر پرستاران دارای اهمیت بوده است، "ناتوانی آموزش‌دهنده در برقراری ارتباط مناسب با بیمار و خانواده وی" است. پرستاران به علت تماس نزدیک و مداوم با

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

بیماران، نقش کلیدی در امر آموزش ایفا می‌نمایند و یکی از اصول مهم آموزش، مهارت برقراری ارتباط می‌باشد. ارتباط مؤثر و کیفیت آن از اهمیت اساسی در تعامل آموزشی و مراقبتی بین ارائه‌دهندگان خدمات مراقبت به خصوص پرستاران و بیماران برخوردار است. نتیجه مطالعه‌ای که به بررسی موانع برقراری ارتباط مؤثر پرستار– بیمار از دیدگاه دانشجویان پرداخته است، نشان داد که در حیطه ویژگی‌های شغلی، اصلی‌ترین مانع برقراری ارتباط، کمبود اطلاعات و مهارت پرستاران در زمینه ارتباط با بیمار است (۲۳).

در یک تحقیق کیفی که در خصوص شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت ارتباط با بیمار انجام شده است، یکی از شرکت‌کنندگان معتقد بود: حتی اگر کاری برای مریض نکردید اما وقتی وارد اتاق می‌شوید بگویید سلام صبحتان بخیر، حالتان چطور است؟ بیمار ذهنش پاک می‌شود و حتی اگر بخواهد شکایت کند، لحنش آرام‌تر می‌شود (۲٤). نتایج پژوهش سعیدی و همکاران که به بررسی موانع برقراری ارتباط با بیمار از دید پرستاران بیمارستان‌های شهر جیرفت پرداخته است، عوامل فردی و اجتماعی، ویژگی‌های شغلی و عوامل محیطی، از ابعاد موانع ارتباط با بیمار بوده، همچنین سختی کار، زیاد بودن حجم کار و پایین بودن حقوق به ترتیب در رده‌های اول تا سوم مربوط به ویژگی‌های شغلی موانع ارتباطی با بیمار بوده، قرار گرفته‌اند (۲۵).

علی‌رغم نتایج فوق‌الذکر، در مطالعه دهقانی و همکاران که به بررسی موانع اجرای آموزش به بیمار در مراقبت‌های بالینی از دیدگاه پرستاران پرداخته است، متغیر ناتوانی پرستار در برقراری ارتباط مناسب با بیمار و خانواده وی کمترین امتیاز را به عنوان مانع آموزش به بیمار دریافت نموده است (۱٦).

یکی از محدودیت‌های مطالعه حاضر این بوده است که پژوهش، صرفاً روی پرستاران مسئول آموزش بیمار انجام شد، چنانچه امکان انجام آن روی هر دو گروه پرستار و بیمار و مقایسه نظرات آنان با همدیگر وجود داشته باشد، می‌توان عمیق‌تر به ابعاد مطرح شده پرداخت. همچنین با توجه به بسته پاسخ بودن پرسشنامه و محدود بودن عوامل درج شده در پرسشنامه، چنانچه پرستاران عوامل دیگری را مدنظر داشته‌اند، امکان دریافت آن‌ها وجود نداشته است. بنابراین انجام پژوهشی که پرسش‌گری آن محدود به پرسشنامه نباشد، می‌تواند امکان اظهارنظر بیشتری را فراهم نماید.

براساس نتایج حاصل از مطالعه حاضر، پیشنهادات زیر، ارائه می‌شود: مسئولین امر، زمان خاصی را برای آموزش به بیمار در برنامه کاری پرستار در نظر بگیرند تا از تداخل با اقدامات درمانی جلوگیری شود. همچنین انجام صحیح فرآیند آموزش به بیمار، مشمول دریافت امتیاز ویژه برای پرستار آموزش‌دهنده باشد، با توجه به اهمیت مشارکت بیمار در فرآیند آموزش، لازم است راه‌های ایجاد علاقه و تقویت مشارکت بیمار در برنامه‌ریزی و اجرای آموزش، مدنظر قرار گیرد. از سوی دیگر، ارتقای دانش و مهارت آموزش‌دهنده برای شناخت نیازهای یادگیری بیمار از مواردی است که باید مورد توجه مسئولین قرار گیرد. همچنین توجه به آمادگی جسمی و روحی بیمار در زمان آموزش، از مواردی است که می‌بایست در برنامه آموزش به بیمار به عنوان پیش‌نیاز فرآیند آموزش به بیمار، مدنظر باشد.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر، لازم است با در نظر گرفتن زمانی خاص برای آموزش به بیمار از تداخل این کار با اقدامات درمانی جلوگیری شود. همچنین با توجه به اهمیت "علاقه و مشارکت بیمار در اجرای آموزش"، باید راه‌های ایجاد علاقه در بیماران که منجر به افزایش مشارکت آن‌ها در آموزش گردد، شناسایی و اجرایی شود. مسئولین امر می‌بایست با در نظرگرفتن امتیاز ویژه برای پرستاران درگیر در امر آموزش بیمار، موجبات افزایش انگیزه آن‌ها و در نهایت، افزایش کیفیت آموزش را فراهم آورند. شناخت نیازهای یادگیری بیمار توسط پرستاران از جمله مواردی است که دانش و مهارت پرستاران را می‌طلبد. بنابراین آموزش روش‌های نیازسنجی یادگیری، به این گروه از پرستاران، باید از الزامات سیستم‌های درمانی باشد. کمبود وقت، یکی دیگر از مواردی است که پرستاران به دلیل وظایف چندگانه درمانی، مراقبتی و بهداشتی در زمان آموزش بیمار با آن مواجه هستند و کم کردن این مشغله از سوی مسئولین، می‌تواند یکی از موانع آموزش را برطرف نماید. موضوع عدم آمادگی جسمی و روحی بیمار در زمان آموزش، به عنوان یک عامل بازدارنده، مطرح گردیده است که توجه ویژه پرستار مسئول آموزش در این زمینه و اطمینان از آمادگی بیمار، می‌تواند بسیار کمک‌کننده باشد. آموزش به بیمار، به عنوان یک فرآیند

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

دوطرفه، نیازمند برقراری ارتباط مناسب بین بیمار و پرستار می‌باشد و ناتوانی پرستار در برقراری این ارتباط، به عنوان یکی از موانع این فرآیند، لازم است از طریق آموزش‌های مناسب، مرتفع گردد.

تشکر و قدردانی

از پرستاران شرکت‌کننده در این پژوهش و همکاران حوزه معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان تشکر و قدردانی می‌شود.

تأییدیه اخلاقی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی شماره ۴۰۰۰۳۵۳ در دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان بوده و دارای کد اخلاق IR.HUMS.REC.1401.005 می‌باشد.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافعی در پژوهش حاضر وجود ندارد.

سهم نویسندگان

سمیره عابدینی (نویسنده اول) جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها، ویراستاری مقاله ۴۵ درصد؛ رفعت جوادی (نویسنده دوم و مسئول) مفهوم‌سازی، طراحی مطالعه، تحقیق و بررسی، ویراستاری و نهایی‌سازی مقاله ۵۵ درصد.

حمایت مالی

این پژوهش، بدون دریافت منابع مالی انجام شده است.

References

1. Nasirizade M, Hosseini M, Biabani F, Geraminejad N. Assessment of nurses' performance regarding patient education from patients' standpoint. Educ Strategy Med Sci. 2018; 11(4):123-8. [In Persian] DOI: 10.29252/edcbmj.11.04.15
2. Karimi Moonaghi H, Dalir Z. Teach back method in patient aducation. Strides Dev Med Educ. 2016;13(6):640-3. [In Persian]
3. Vahedian Azimi A, Alhani F, Hedayat K. Barriers and facilitators of patient's education: Nurses' perspectives. Iranian Journal of Medical Education. 2012; 11(6 Supple 35):620-34. [In Persian]
4. Raesi R, Farajzadeh Z. Evaluating the efficacy of eatient-education by nurses in Birjand-based teaching Hospitals in 2017. Journal of Nursing Education. 2018; 7(3):1-6. [In Persian] DOI: 10.21859/jne-07031
5. Sodeify R .Nurses' Perception of the factors affecting patient education: A qualitative content analysis. J Qual Res Health Sci. 2018; 7(1):1-10. [In Persian]
6. Ezati Z, Nikravan Mofrad M, Ateshzade Shooride F, Moshtagh Z, Khazaei N. Introduction to patient care, Dugas. Tehran: Golban ; 2021. [In Persian]
7. Mirzaei-Alavijeh M, Karami Matin B, Hosseini SN, Jalilian F. Social cognitive determinants of patient education intention among nurses. J Educ Community Health. 2017; 4(1):12-9. [In Persian] DOI:10.18869/acadpub.jech.4.1.12
8. Marcum J, Ridenour M, Shaff G, Hammons M, Taylor M. A study of professional nurses' perceptions of patient education. J Contin Educ Nurs. 2002; 33(3):112-18. DOI: 10.3928/0022-0124-20020501-05
9. Boyde M, Tuckett A, Ty J. Teacher-as-actor: Investigating the barriers and facilitators of patient education among hospitalised patients in a cardiology clinical unit. Nurs Health Sci. 2021; 23(4):871-9. DOI: 10.1111/nhs.12874
10. Niemitz M, Schrader M, Carlens J, Hengst M, Eismann C, Goldbeck L, et al. Patient education for children with interstitial lung diseases and their caregivers: A pilot study. Patient Educ Couns. 2019; 102(6):1131-9. DOI: 10.1016/j.pec.2019.01.016
11. Williams AM, Muir KW, Rosdhal JA. Readability of patient education materials in ophthalmology: A single-institution study and systematic review. BMC Ophthalmology.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

2016; 16:133. DOI: 10.1186/s12886-016-0315-0.

12. Olyan Ajam S, Ghasemzad A, Gholtash A. Explanation of the training process through the axial process Model. Razi J Med Sci. 2019; 26(5):131-41. [In Persian]

13. Jin Jung M. Sook Roh Y. Factors influencing the patient education performance of hemodialysis unit nurses. Patient Educ Couns. 2020; 103(12):2483-8. DOI: 10.1016/j.pec.2020.06.010

14. Mansour Ghanaei R, Majadi S, Tabari R. Nurses viewpoints about facilitator and inhibitor factors of patients education. Research in Medical Education. 2011; 3(1):27-33. [In Persian]

15. Mardanian Dehkordi L, Salahshorian A, Mohammad Alayha J, Hosseini F. Nurses' perception of patient teaching, enhancing and inhibiting factors. Iran Journal of Nursing. 2005; 17(40):18-27. [In Persian]

16. Dehghani A, Orang M, Abdollahi Fard S, Parvinian Nasab A, Vejdani M. Barriers to Patient Education in clinical care; Viewpoints of Nurses. Iranian Journal of Medical Education. 2014; 14(4):332-41. [In Persian]

17. Tolouei M, Dehghan Nayeri N, Faghihzade S, Sadoughi Asl A. The nurses motivating factors in relation to patient training. Hayat. 2006; 12(2):43-51. [In Persian]

18. Mardani Hamuleh M, Shahraki Vahed A, Roozitalab M. Compare the importance and performance of patient education services in the viewpoint of nurses and patients. Pars Journal of Medical Sciences. 2010; 8(4):49-55. [In Persian] DOI: 10.29252/jmj.8.4.49

19. Klein-Fedyshin M, Burda ML, Epstein BA, Lawrence B. Collaborating to enhance Patient education and recovery. J Med Libr Assoc. 2005; 93(4):440-5. PMID: 16239939

20. Arian M, Mortazavi H, Tabatabaeichehr M, Tayebi V, Gazerani A. The comparison between motivational factors and barriers to patient education based on the viewpoints of nurses and nurse managers. Journal of Nursing Education. 2015; 4 (3):66-77. [In Persian]

21. Ranjbar Ezzatabadi M, Mahdian M, Eslami H, Amini A. Patient education barriers from nurses' opinions. J Holist Nurs Midwifery. 2016; 26(81):36-45. [In Persian]

22. Adib-Hajbaghery M, Zare M. The barriers to patient education from the viewpoint of nurses in Iran: A systematic review. The J Urmia Nurs Midwifery Fac. 2017; 15(7):544-58. [In Persian]

23. Habibzadeh H, Dehghannejad J, Hoseinzadegan F, Bafandehzendeh M. Barriers to establishing effective communication between nurse and patient according to nursing students' viewpoints Urmia nursing and midwifery faculty. Nurs Midwifery J. 2019; 17(9):696-704. [In Persian]

24. Nekoie-Moghadam M , Amir Esmaeili MR , Kardan-Moghadam V, Jahani Y , Goharimehr M. Identification of effective dimensions and factors on improving patient relationship management strategy in Kerman city hospitals, Iran: A qualitative study. J Qual Res Health Sci. 2018; 6(4):400-13. [In Persian]

25. Farmahini Farahani M, Kashani Nia Z, Hosaini M, Biglarian A. The effect of teaching communication skills to nurses on patients' satisfaction with communication. Iran J Nurs Res. 2007; 1(3):47-54. [In persian]

.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

Inhibiting and facilitating factors of patient education from the viewpoint of patient education liaison nurses in Shahid Mohammadi Hospital, Bandar Abbas, Iran

Samireh Abedini[1], Rafat Javadi[2]

1. Department of Medical Education, School of Medicine, Hormozgan University of Medical Sciences, Bandar Abbas, Iran.
2. Department of Social Medicine, School of Medicine, Hormozgan University of Medical Sciences, Bandar Abbas, Iran.

Abstract

Introduction: Since patient education is a sustainable strategy to reduce health risks and increase patients' quality of life, identifying the factors influencing this process will be helpful. The aim of this study was to determine the factors that inhibit and facilitate patient education from the viewpoint of nurses in charge of education.

Methods: In this cross-sectional descriptive study was done on 36 nurses who were responsible for Patients education of shahid mohammadi hospital in 2019. Researcher-made questionnaire including demographic characteristics, facilitators and inhibitors. Scientific validity was determined through content validation method. To determine the scientific reliability of the instrument, re-test was used, which had a correlation coefficient of 93%. The questions were adjusted with a three-point Likert scale and the data were analyzed using SPSS 21 software and descriptive statistical tests.

Results: The most important facilitators were special points for patient education for nurses (75%), allocation of special time for patient education (66.7%), patient participation in planning and implementation of education (63.9%) respectively. The most important restrictions included lack of knowledge and skills to recognize the patient's learning needs (75%), lack of trainer time (75%), lack of physical and mental fitness of the patient (58.3%), inability to communicate properly with the patient and his family (56.35%). The least important facilitator was the presentation of seminars on the teaching strategies, and the least important deterrent was the "gender difference between the educator and the patient".

Conclusion: Considering the multiplicity of facilitators and inhibitors of patient education, considering the opinions of executives and Beneficiaries in designing the education process can be helpful.

Keywords: Patient Education, Nurse, Facilitator, Inhibitor.

Correspondence:
Rafat Javadi, Department of Medical Education, School of Medicine, Hormozgan University of Medical Sciences, Bandar Abbas, Iran.

ORCID:
0000-0001-7786-8949

Email:
rafa_1317@yahoo.com

Original Article
Received: 2022 May 14 Accepted: 2022 August 23

Citation: Abedini S, Javadi R. Inhibiting and facilitating factors of patient education from the viewpoint of patient education liaison nurses in Shahid Mohammadi Hospital, Bandar Abbas, Iran. Development Strategies in Medical Education. 2022; 9(1):9-17.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

© 2022 The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.